

ХАРАКТЕР СУЧАСНОГО ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА РОСІЇ ТА ІРАНУ

THE NATURE OF MODERN MILITARY-TECHNICAL COOPERATION BETWEEN RUSSIA AND IRAN

Путкардзе Каха Заурович,

аспірант кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики

Інституту міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена військово-технічному співробітництву Росії з Іраном, яке автор характеризує як складний і мінливий процес, що залежить від балансу геополітичних інтересів держав у регіоні Близького Сходу, а також неоднозначними підвалинами російсько-іранських зовнішньополітичних зв'язків. У такому трактуванні основним завданням автор визначає з'ясування та розгляд тих чинників, що спричиняють відповідну мінливість зазначеного співробітництва.

Ключові слова: Росія, Іран, США, військово-технічне співробітництво, експорт зброї, міжнародні санкції.

Статья посвящена военно-техническому сотрудничеству России с Ираном, которое автор характеризует как сложный и изменчивый процесс, определяемый балансом геополитических интересов государств в регионе Ближнего Востока, а также неоднозначной основой российско-иранских внешнеполитических связей. В такой трактовке основной задачей автор определяет выяснения и рассмотрение тех факторов, которые вызывают соответствующую изменчивость указанного сотрудничества.

Ключевые слова: Россия, Иран, США, военно-техническое сотрудничество, экспорт вооружений, международные санкции.

The article is devoted to the military-technical cooperation of Russia with Iran, which the author describes as a complex and changeable process, determined by the balance of geopolitical interests of states in the Middle East region, as well as the ambiguous basis of Russian-Iranian foreign policy ties. In such interpretation, the main task of the research is the clarification and consideration of those factors that cause the corresponding variability of the specified cooperation.

Key words: Russia, Iran, USA, military-technical cooperation, weapons export, military-industrial complex, international sanctions.

Постановка проблеми. Впродовж останніх десятиліть Російська Федерація продовжує впевнено зберігати за собою позицію другого після США експортеру зброї у світі. Її частка від загальносвітового обсягу експорту зброї становить 22%. Понад третина (35%) експорту російської зброї припадає на Індію. Своєю чергою, за період 2013–2017 рр. на країни Близького Сходу припало близько 11% військового експорту Москви [1, с. 4]. Наведені цифри свідчать, що військово-технічне співробітництво Росії з країнами цього регіону також відіграє одну з ключових ролей у контексті розширення геополітичного простору Росії. При цьому серед значущих клієнтів російського військово-промислового комплексу можна виділити такі держави, як Єгипет, Ірак, Іран та Сирія.

Що стосується військово-технічного співробітництва Росії безпосередньо з Іраном, то його загалом можна охарактеризувати як складний і мінливий процес, який суттєво визначається балансом геополітичних інтересів держав у регіоні Близького Сходу, а також неоднозначними підвалинами російсько-іранських зовнішньополітичних зв'язків.

Аналіз останніх досліджень та виділення невирішених раніше частин проблеми. Питанню військово-технічного співробітни-

цтва між Росією та Іраном присвячено чимало праць російських, іранських, американських та навіть білоруських дослідників. Серед них виокремимо Г.Р. Муртазаєву [27], В.І. Сажина [3], П.А. Артем'єва [24], І.Є. Фьодорову [25], В.І. Месамеда [7], М.Н. Катца [12], І.І. Ковяко, М.В. Нікуліну та А.О. Воловик [26]. Основна увага зазначених авторів присвячена проблемі продажу Ірану російських комплексів протиповітряної оборони С-300, проблемам співробітництва Росії з Іраном в умовах антиіранських санкцій, а також аспектам можливостей розширення спектру військово-технічного співробітництва між двома державами. Зі свого боку автор статті також приділятиме увагу різним чинникам, що визначають сучасний стан військово-технічного співробітництва Росії з Іраном.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Головним у цій статті виступатиме твердження автора про неможливість виокремлення галузі військово-технічного співробітництва (ВТС) як пріоритетного базису побудови стратегічного союзу Росії з Іраном через мінливість характеру (кон'юнктурності) такого співробітництва. Відповідно, основним завданням виступатиме з'ясування та розгляд тих чинників,

що спричиняють відповідну мінливість зазначеного співробітництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на проведені масштабні закупівлі російських озброєнь у період 1990-х – початку 2000-х рр., Росія під впливом міжнародних зобов'язань змушена була двічі переривати військово-технічне співробітництво з Іраном. Це мало місце у 1995 р. відповідно до меморандуму «Гор-Черномірдин», який передбачав зобов'язання не укладати нових контрактів з Іраном, а також у 2010 р. – відповідно до резолюції Ради Безпеки ООН, що вводила санкції проти Ірану [2]. Водночас, з огляду на конфронтаційні відносини Ірану із Заходом, а також переважну переорієнтацію Китаю починаючи з 2000-х рр. на співпрацю з Ізраїлем, Росія стала виступати як провідний й перспективний партнер, що здатний забезпечити іранську армію сучасним озброєнням.

У зазначених умовах починаючи з 2000 р. в Ірані стали розробляти нову 25-річну програму переозброєння з орієнтацією на техніку російського виробництва. Насамперед Тегеран був націлений на створення комплексної системи протиповітряної оборони (ППО) держави, що включала оборону об'єктів атомної і військової промисловості, ліцензійне виробництво сухопутних, морських та авіаційних систем озброєнь, модернізації наявного парку бойової авіатехніки, створення сервісних, ремонтних і навчальних центрів, співробітництво в галузі космічних програм [3, с. 201]. Росія мала стати провідним партнером Ірану в цій галузі.

У листопаді 2000 р. Москва за прийнятими міжнародними нормами повідомила американську адміністрацію про свій вихід, починаючи з 1 грудня 2000 р., з угоди «Гор-Черномірдин» [4]. Відповідно, у 2001–2002 рр. почалися поставки боєприпасів і запчастин до військових літаків (МіГ-29 і Су-24МК), що знаходилися на озброєнні військово-повітряних сил Ірану. Ще у 2000 р. за обсягами закупівель російської продукції військового призначення Іран займав четверте місце (6,1%) після Китаю, Індії і ОАЕ [5].

Під час візиту до Москви міністра оборони Ірану Алі Шамхані 1–5 жовтня 2001 р. було підписано рамкову міжурядову угоду про ВТС. Планувалося, що загальний обсяг закупівель російської зброї і військової техніки до 2010 р. мав становити близько 4 млрд доларів США [4]. Найбільш гостру потребу ІРІ відчувала в ударній надзвуковій тактичній авіації (літаках Су-30 і МіГ-29СМТ), засобах ППО (комплекси С-300ПМУ і С-300ВМ, «Тор-М1», «Бук»), оперативно-тактичних ракетних комплексах («Іскандер-Е»).

Після підписання рамкової угоди у 2001 р. між двома державами фактично почався новий етап співробітництва. Особливо перспективним

напрямом взаємодії розглядалася модернізація наявного в Ірані парку російської авіатехніки, організація ремонту раніше поставлених із РФ озброєнь, створення на іранській території сервісного центру з обслуговування літаків, навчального центру з підготовки екіпажів для танків, спільна розробка космічних систем зв'язку і спостереження за землею поверхнею, організація ліцензійного виробництва в Ірані низки сухопутних і морських систем озброєнь, модернізація трьох підводних човнів, а також їх можливе оснащення новими протикорабельними ракетами. Іран також виявляв інтерес до закупівлі ракетних катерів розробки Центрального морського конструкторського бюро «Алмаз». Проте конкретні заходи ВТС між двома державами широкому розголосу не піддавалися, що давало західним країнам змогу коментувати російсько-іранські військові зв'язки довільно.

У грудні 2005 р. був підписаний новий міжурядовий контракт на продаж російського озброєння і військової техніки до ІРІ на загальну суму понад 1,4 млрд доларів. До нього, зокрема, було включено пункт про закупівлю 29 зенітних ракетних комплексів (ЗРК) «Тор-М1» на суму 700 млн доларів [6]. Контракт викликав вкрай негативну реакцію США і Європейського Союзу. Зі свого боку офіційна Москва відповіла, що військові поставки, що обговорені в контракті, не суперечать міжнародним домовленостям. Міністр закордонних справ С.В. Лавров заявив на прес-конференції, що домовленість про постачання систем ПРО середнього радіусу дії Ірану жодним чином не може порушити баланс сил у регіоні, тому що це суто оборонна система. Своєю чергою, відомий іраніст В.І. Месамед, коментуючи досягнутий рівень домовленостей, зазначав: «Для Ірану військово-технічне співробітництво з Росією в умовах ембарго на поставки озброєнь із країн Заходу означає можливість доступу до сучасних типів і видів озброєнь, що стало, по суті, найважливішим елементом поглиблення клімату довіри між двома країнами. Співпраця в ракетній сфері служить одним із пріоритетних напрямів військово-технічної співпраці між Росією і Іраном» [7].

Вже до кінця грудня 2006 р. зенітно-ракетні комплекси були доставлені в Іран. У лютому 2007 р. була завершена поставка в Іран понад тисячі ракет 9М331 і запасних частин для цих комплексів. Вони були розгорнуті для прикриття найважливіших державних і військових об'єктів в Ісфахані, Бушері, Тегерані і на сході країни [8]. Імовірно, вибір об'єктів протиповітряної оборони як раз і викликав негативну реакцію Вашингтону, який тлумачив досягнуту угоду як «недоречний акт» іранського уряду в умовах дії санкційного режиму ООН, а також як факт ігнорування Іраном резолюцій Ради Безпеки ООН [9].

Разом із тим вже у грудні 2007 р. між Тегераном і Москвою виникли розбіжності, що були пов'язані з питанням перспективної поставки до Ірану російських ЗРК С-300. Зокрема, контракт вартістю у 800 млн доларів на поставку Росією п'яти дивізіонів С-300ПМУ-1 до Ірану був підписаний у 2007 р. Із цього приводу іранський міністр оборони Мостафа Мохаммад навіть заявив: «ЗРК С-300 будуть поставлені Ірану в рамках домовленостей, які були досягнуті з Росією ще раніше» [10]. Зі свого боку Москва спростувала цю інформацію. Федеральна служба з військово-технічного співробітництва офіційно заявила, що «питання про постачання Ірану зенітно-ракетних систем С-300, яке було порушено в засобах масової інформації, не є актуальним, не обговорюється і не дискутується з іранською стороною» [11]. Пізніше офіційний представник МЗС ІРІ Мохаммад Алі Хосейні також повідомив, що Тегеран не вів із Москвою переговори про придбання цих комплексів. На думку американського дослідника М.Н. Каца, цей конфлікт, в якому російське керівництво поставило «іранського міністра оборони у незручне становище», говорив про неможливість загалом конструктивного співробітництва між Росією та Іраном через недостатній рівень довіри політиків обох сторін [12].

У 2008 р. президент РФ Д.А. Медведев зробив ставку на «перезавантаження» відносин із США. У таких умовах Росія почала затягувати виконання контракту з постачання до Ірану комплексів С-300. Вже у червні 2010 р. Москва підтримала резолюцію Ради Безпеки ООН 1929 від 9 червня 2010 р., що вводить додаткові санкції проти Тегерана за відмову припинити збагачення урану [2]. А 22 вересня президент РФ Д. Медведев підписав указ «Про заходи щодо виконання резолюції Ради Безпеки ООН № 1929 від 9 червня 2010 року» [13], згідно з яким Росія відмовилася поставляти Ірану ракетні комплекси С-300 (хоча зенітно-ракетний комплекс С-300ПМУ-1 не є наступальною зброєю, а є складовою частиною ППО).

Повністю підпадала під заборону військово-морська техніка за категорією «військові кораблі» (бойові надводні кораблі основного класу, підводні човни, катери і малі десантні кораблі), бронетанкова техніка (основні бойові танки, бойові броньовані машини, бронеавтомобілі), вертолітна техніка, ракетно-артилерійське озброєння (оперативно-тактичні ракетні комплекси, протитанкові ракетні комплекси, реактивні системи залпового вогню, самохідні артилерійські установки, знаряддя і міномети калібром понад 100 мм), засоби ППО (зенітні ракетні системи малої, середньої і великої дальності), ракети всіх типів (наземного, морського і авіаційного базування) [14]. Таким чином, ніша можливого співробітництва з Іраном у галузі ВТС залишилася вкрай вузькою.

Як результат, відносини двох держав відчутно погіршилися. Тегеран став звинувачувати Москву у зраді, а Махмуд Ахмадінежад виступив із критикою російського президента, заявивши, що Д.А. Медведев став «рупором антиіранських сил» [15]. За таких обставин Росія змушена була повернути Ірану аванс розміром у 167 млн доларів, що був виплачений на виконання контракту з поставки зазначених ЗРК. Також у лічені місяці після указу президента Росії з Москви в Тегеран як своєрідну компенсацію було направлено пропозицію про постачання інших систем боротьби з повітряними цілями. Зокрема, Москва висловила готовність поставити Ірану додаткову кількість зенітно-ракетних комплексів «Тор-М1Е» в максимально стислі терміни. У 2011 р. Іран отримав останні з 29 батарей цієї системи за контрактом 2005 р. Серед плюсів пропозиції був і той факт, що іранські військові вже встигли засвоїти відповідні комплекси. В рамках політики Росії на поставку Ірану виключно оборонних озброєнь варто розглядати і реалізований восени 2011 р. контракт із засобів радіоелектронної боротьби типу «Автобаза». Останні були поставлені іранській стороні без будь-яких збоїв за термінами і змістом виконання двостороннього контракту. Водночас іранська сторона порохувала цю пропозицію далекою від задоволення своїх претензій щодо С-300. Іран направив судовий позов щодо Росії в Міжнародний суд і зажадав від Москви виплатити неустойку в розмірі понад 4 млрд доларів [16].

Після відхилення заявки щодо «Тор-М1Е» з російської сторони на адресу іранців надійшла інша пропозиція щодо можливості постачання близьких до С-300 за тактико-технічними характеристиками ЗРК «Антей-2500» (С-300ВМ). З огляду на реакцію іранської сторони, ця пропозиція Москви була оцінена на порядок серйозніше, ніж попередній варіант врегулювання спору за рахунок додаткових ЗРК «Тор-М1Е». З іншого боку, це не зняло всіх претензій Тегерана, який чітко наполягав на реанімації контракту 2007 р., після чого можна буде говорити про нові перспективи комплексу російсько-іранських зв'язків у галузі ВТС.

Лише восени 2013 р. Москва висловила готовність реанімувати контракт на поставку в Іран комплексів протиповітряної оборони. Після зустрічі В. Путіна з його іранським колегою Х. Рухані на саміті Шанхайської організації співробітництва в Бішкеку в засобах масової інформації з'явилися повідомлення, що глави держав обговорювали можливість відновлення поставок ЗРК [16]. Так, у жовтні 2013 р. Іран відвідав головою ВПС РФ В. Бондарев. Поряд денний переговорів виявився досить насиченим: співпраця в навчанні військових льотчиків, технічне обслуговування бойової техніки ВПС, ракетних і радарних систем

ППО радянського та російського виробництва. Сторони також торкнулися питання відновлення зв'язків по лінії ВТС у повному обсязі, торкнулися теми поставок в Іран російських ЗРК дальнього радіусу дії.

У березні 2014 р. пройшла зустріч віцепрем'єра Д. Рогозіна з новопризначеним послом Ірану в Москві М. Санаї. Під час зустрічі іранський дипломат назвав дуже важливими слова президента Російської Федерації, що відносини двох держав увійшли в нову фазу. Знаковою подією в сфері військового співробітництва Росії та Ірану став візит міністра оборони Росії С. Шойгу 19–20 січня 2015 р. у Тегеран. Підсумком переговорів на рівні російського та іранського оборонних відомств стало підписання нової угоди про військову співпрацю. Документом було передбачено інтенсивний обмін делегаціями на рівні Міноборони та Генштабів, проведення спільних військових навчань, підготовка військових кадрів, обмін досвідом у миротворчій діяльності та боротьбі з тероризмом. Як результат, в іранському оборонному відомстві візит С. Шойгу назвали переломним етапом у відносинах двох країн, особливо в сфері військового співробітництва [14].

13 квітня 2015 р. президент Росії В. Путін підписав указ про зняття заборони на поставки ЗРК С-300 в Іран. Документ набув чинності з дня підписання. Враховуючи досягнуту 2 квітня 2015 р. у Лозанні рамкову угоду щодо ядерної програми Тегерана, російське МЗС виступило з роз'ясненнями такого кроку вищого політичного керівництва держави. Згідно із заявою глави зовнішньополітичного відомства С. Лаврова, необхідність в ембарго на поставки ЗРК відпала в світлі прогресу, якого було досягнуто на переговорах Тегерана і країн «шістки» в Лозанні. Була також зазначена зацікавленість іранської сторони в отриманні комплексів у зв'язку з напруженою ситуацією в близькосхідному регіоні, зокрема в Ємені [17].

Зі свого боку зазначимо також супутні вагомні чинники, що зумовили прийняття рішення на поставку до Ірану комплексів С-300 у період 2014–2015 рр. Насамперед, це різке погіршення відносин Росії із США через російську агресію в Україні і, як результат, посилення загальної геополітичної боротьби РФ із США, у тому числі у регіоні Близького Сходу. По-друге, це деструктивні для Москви наслідки санкційної політики Заходу, що вимагали пошуку важелів «зворотного тиску». Зрештою, далися взнаки фінансові збитки РФ (за оцінками Центру аналізу світової торгівлі зброєю сягали до 13 млрд доларів) від зірваного у 2010 р. військового контракту з Іраном щодо продажу С-300, що несли за собою й репутаційні втрати РФ на ринку озброєнь [18].

Таким чином, 9 листопада 2015 р. контракт на постачання російських ЗРК набув чинності.

Вже 11 квітня 2016 р. про отримання Іраном першої партії С-300 за контрактом із Росією повідомив представник МЗС Ісламської Республіки Хуссейн Джабер Ансарі. 10 травня 2016 р. стало відомо, що поставлені Тегерану російські зенітно-ракетні комплекси С-300 були прийняті на озброєння на іранській базі ППО Корпусу вартових ісламської революції «Хатам аль-Анбія», а 21 вересня того ж року російські С-300 були продемонстровані іранськими військовими на параді в Тегерані [19].

Домовленості про постачання Росією Ірану комплексів С-300 викликали стриману критику з боку США та Ізраїлю. Офіційний представник Білого дому Дж. Ернест підтвердив, що американська влада стурбована російським постачанням до Ірану комплексів С-300. Свою стурбованість також висловив міністр стратегічного планування Ізраїлю Ю. Штайніц. Він назвав рішення про постачання С-300 «прямым наслідком» поступок Ірану у його ядерній програмі [20].

З іншого боку, необхідно зазначити, що, враховуючи потрапляння Москви під санкційний режим із боку Заходу, російські дипломати стали виявляти помітну стриманість, оцінюючи перспективи відновлення ВТС Росії та Ірану до колишнього рівня. У цьому плані, як можна зрозуміти, вони є більш чутливими до можливої реакції західних столиць, ніж їх колеги у військовому відомстві РФ. Так, головний російський парламентар у форматі країн «шістка – Іран», що займається врегулюванням проблеми ядерної програми Тегерана, заступник міністра закордонних справ С. Рябков висловився на користь зміцнення ВТС двох країн тільки після зняття з ІРІ міжнародного збройового ембарго. Натомість заступник голови російського уряду Д. Рогозін, що відповідальний за військово-промисловий комплекс РФ, 17 березня 2016 р. зазначив, що питання відкликання позову Ірану до Росії вирішене на політичному рівні, а також підтвердив взаємодію з іранською стороною щодо реалізації контракту [21].

Іншим проблемним аспектом у рамках російсько-іранського військово-технічного співробітництва стало питання про придбання Іраном партії російських танків. Зокрема, у 2015 р. Іран висловив певну зацікавленість щодо російських танків Т-90. З іншого боку, як зазначив заступник командувача сухопутними військами Ісламської Республіки Іран генерал К. Хейдар, угода може відбутися тільки за умови передачі з боку Росії власних технологій виробництва. За словами генерала, Іран прагне імпортувати передові технології, а не просто військову техніку. Вже у грудні 2015 р. командувач сухопутними військами Ірану генерал А.-Р. Пурдастан заявив, що Тегеран не буде закуповувати танки Т-90 в Росії. У лютому 2016 р. міністр оборони Ірану Х. Дехган пояснив відмову тим, що його країна розробила проект власного

танка «Карар», який не поступається російському аналогу. Проект танка на всі 100% був розроблений військово-промисловим комплексом країни і за деякими показниками навіть кращий за Т-90. Зі свого боку, заступник генерального директора корпорації «Уралвагонзавод» О. Жаріч заявив, що УВЗ готовий організувати в Ірані ліцензійне виробництво танків Т-90С. Це може статися в разі зняття обмежень на військово-технічне співробітництво з Тегераном [22].

В серпні 2017 р. з'явилися чутки про те, що Росія відмовила Ірану в запиті поставити йому 24 одиниці багатоцільових винищувачів, серед яких – 18 одиниць Су-35 та 6 одиниць Су-30СМ. Замість них іранській стороні було запропоновано закупити невідоме число винищувачів Су-27СМЗ, від чого вже відмовився Іран. Причини відмови в постачанні Су-35 пояснили військові аналітики, назвавши наявність у цій бойовій системі чутливих технологій та нездатність Ірану оплатити поставку твердою валютою [23].

Тегеран робить ставку на розвиток власного військово-промислового комплексу. Тим часом наявний у збройних силах Ірану чутливий «пробіл» у володінні сучасним парком бойової авіації, особливо на тлі значних за кількістю і якістю повітряних флотів арабських країн Перської затоки, об'єктивно занижує військовий потенціал ІРІ в регіоні. Упор на засоби ППО і балістичні ракети зрозумілий, однак регіональній державі, яка намагається проектувати свою міць на весь Близький Схід, без сильних ВПС не обійтися.

Є низка суто внутрішніх проблем у галузі військово-промислового комплексу сучасної Росії, який досі чинить свій деструктивний вплив. Перш за все, це тривала залежність російського оборонно-промислового комплексу від розробок продукції військового призначення західних компаній. Російський ВПК при всьому взятому на імпортозаміщення курсі поки не може обійтися, наприклад, без так званої електронної «начинки» озброєнь і військової техніки за цілою низкою збройової номенклатури [14].

Потужним чинником у розвитку російсько-іранського військово-технічного співробітництва виступає політика США. Зокрема, у 2017 р. знову загострилися ірано-американські відносини. Два роки, що минули з моменту зняття санкцій, показали, що економічна ситуація в Ірані залишилася на санкційному рівні. Сталося це з низки причин. Російський дослідник П.А. Артем'єв пояснює причину такого становища неповним зняттям санкцій, що зумовило погіршення інвестиційного поля держави. Наприклад, США, як і раніше, можуть вводити санкції проти зарубіжних компаній та осіб, що інвестують в Іран [24]. При цьому, незважаючи на початкове зниження «агресивної риторики» Сполучених Штатів Америки,

більшість грошей (близько 107 млрд доларів) Тегерана залишається замороженою на рахунках зарубіжних банків. Не можна не погодитися з думкою І.Є. Федорової, яка вказує на негативну роль рішення Верховного суду США підтримати рішення Конгресу про надання 2 млрд доларів сім'ям 241 солдата, що загинули в результаті терористичної атаки в Бейруті 23 жовтня 1983 р. Ці гроші були зняті з рахунків Центрального банку Ірану, що заморожені в США [25]. Іранська громадськість була вкрай незадоволена цим кроком Вашингтона. Незадоволеним залишився й уряд ІРІ, який вкотре переконався в ненадійності «американських партнерів». Також ситуацію загострив новообраний президент США Д. Трамп, який ще за часів передвиборної програми заявив про своє негативне ставлення до ІРІ. Змінивши більш ліберального в цьому питанні президента Б. Обаму, Д. Трамп почав сипати погрозами на адресу Ірану (так, Д. Трамп заявив про впевненість у поновленні Іраном розробки ядерної зброї в обхід досягнутих домовленостей). Такі обставини змусили Тегеран вкотре наважитися на загострення відносин із Вашингтоном. 29 січня 2017 р. у районі м. Семнан (230 км від Тегерана) було проведено випробувальний пуск балістичної ракети, а 8 лютого того ж року випробування були проведені повторно. Ефект виявився потужнішим – Сполучені Штати Америки стали погрожувати новими санкціями щодо Ісламської Республіки Іран. Новий виток санкцій створив загрозу привести ірано-американські відносини до рівня 2002–2008 рр. У цьому контексті стає очевидним подальший розвиток російсько-іранського партнерства. Так, вже 24 грудня 2018 р. делегація Міноборони Росії на чолі з заступником начальника Генерального штабу Збройних сил Російської Федерації віце-адміралом І. Осиповим прибула до Ісламської Республіки Іран для участі у другому засіданні російсько-іранської робочої групи щодо подальшої реалізації двосторонньої міждержавної Угоди про військово-технічне співробітництво.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Загалом можна підсумувати, що протягом останніх двох десятиліть військово-політичні зв'язки та військово-технічне співробітництво між Росією та Іраном розвивалися у вигляді синусоїдної кривої з проміжними етапами нарощування та спаду своєї активності. Вагоме значення у цьому розвитку мали одночасно як міжнародні (глобальні чи регіональні), так і внутрішні фактори. Ключовими серед них стали: 1) чинник змін у російсько-американських (2009 та 2014 рр.) та ірано-американських відносинах (2016 та 2018 рр.); 2) загальні дестабілізаційні процеси на Близькому Сході та безпосередньо сирійська криза; 3) агресивно-деструктивний (починаючи з 2014 р.) зовнішньополітичний курс

РФ; 4) курс на самостійний розвиток національного військово-промислового комплексу Ірану; 5) внутрішні проблеми (збільшення залежності від західних технологій і поступове технологічне відставання) в галузі військово-промислового комплексу сучасної Росії. У цьому плані результати російської політики на Близькому Сході і, головне, воєнної агресії проти України за останні п'ять років роблять Москву менш схильною до врахування позицій західних та окремих близькосхідних держав щодо продажу Тегерану сучасних військових систем. Міжнародно-правові обмеження Росії у вигляді західних (США та

ЄС) санкцій лише посилюють економічні та політичні мотивації Кремля до розширення спектру та поглиблення рівня ВТС Тегераном. Перебування Росії та Ірану під тиском санкцій із боку Заходу задає логіку спільних дій у справі нейтралізації відповідного тиску. З іншого боку, курс Тегерану на самостійний розвиток власного ВПК, а також його запити на постачання високотехнологічних зразків російської зброї, як і одночасна неготовність Росії до такого формату кооперації, свідчать про наявність значимих перешкод у поглибленні відповідного співробітництва у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Pieter D. Wezeman, Aude Fleurant, Alexandra Kuimova, Nan Tian and Siemon T. Wezeman. Trends in International Arms Transfers, 2017. SIPRI Fact Sheet. March 2018. 12 p.
2. Резолюция 1929 (2010), принятая Советом Безопасности на его 6335-м заседании 9 июня 2010 года. *Официальный сайт Рады Безпеки ООН*. URL: [http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=S/RES/1929%20\(2010\)](http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=S/RES/1929%20(2010)).
3. Сажин В.И. Россия – Иран: партнерство или стратегический союз? *Россия на Ближнем и Среднем Востоке: цели, задачи, возможности* : сборник статей / отв. ред. А.О. Филоник. Москва : ИИИИИБВ, 2001. С. 190–205.
4. Broder J.M. Russia Ending Deal on Arms Negotiated by Gore. *New York Times*. 2000. November 23.
5. Дмитриев М. Россия рассмотрит и «будет прорабатывать» возможные заявки Тегерана на приобретение оборонительных вооружений. *Официальный сайт Федеральной службы по военно-техническому сотрудничеству РФ*. URL: <http://www.fsvts.gov.ru/db/kvts-portal/5D3EE86570BD0E97C32573BB0051021C/ddb/heap/doc.html>.
6. Иран-Россия: оценка военно-технического сотрудничества двух стран за период с 1990 года по настоящее время. *Центр анализа мировой торговли оружием*. 16 февраля 2016 г. URL: <http://www.armstrade.org/includes/periodics/news/2016/0216/105533562/detail.shtml>.
7. Месамед В.И. Военные маневры в Иране: послание мира или демонстрация силы? *Институт Ближнего Востока*. URL: <http://www.iimes.ru/?p=5136>.
8. Военно-техническое сотрудничество Ирана и России. Досье / Информационное агентство России ТАСС. 19 января 2015 г. URL: <http://m.tass.ru/info/1707163> <http://m.tass.ru/info/1707163>.
9. Daily Press Briefing. Tom Casey, Deputy Spokesman Washington, DC. *Официальный сайт госдепартамента США: архив*. URL: <http://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/dpb/2007/jan/78707.htm>.
10. Россия и Иран «продолжают изучать вопрос» о поставках Тегерану ЗРС С-300. *Официальный сайт Федеральной службы по военно-техническому сотрудничеству РФ*. URL: <http://www.fsvts.gov.ru/db/kvtsportal/E7132D38E382790FC32573E50031FD64/ddb/heap/doc.html>.
11. О поставках Ирану ЗРС С-300. *Официальный сайт Федеральной службы по военнотехническому сотрудничеству РФ*. URL: <http://www.fsvts.gov.ru/db/kvts-portal/CDA393755C69C872C32573BE004E3240/ddb/heap/doc.html>.
12. Katz Mark N. Russian-Iranian Relations in the Ahmadinejad Era / Wilson Center. URL: http://wilsoncenter.org/event/russian-iranian-relations-the-ahmadinejad-era#field_files.
13. О мерах по выполнению резолюции Совета Безопасности ООН 1929 г. от 9 июня 2010 г. : Указ Президента РФ от 22 сентября 2010 г. № 1154. *RG.RU Российская газета*. URL: <http://www.rg.ru/2010/09/24/resiran-dok.html>.
14. Россия – Иран: проблемы и перспективы военно-технического сотрудничества. *Eurasia Daily*. 2015. 20 июня. URL: <https://eadaily.com/ru/news/2015/06/20/rossiya-iran-problemy-i-perspektivy-voenno-tehnicheskogo-sotrudnichestva>.
15. Москвин О. «Выяснить, что их волнует». Медведев и Ахмадинежад встретятся впервые после отказа в поставках С-300 Ирану. *Взгляд: деловая газета*. 2010. 17 ноября.
16. Путин преодолел ПВО Медведева / Российское Информационное Агентство Iran.ru. URL: http://www.iran.ru/news/interview/90485/Putin_preodolel_PVO_Medvedeva.
17. Наумов А. Промедление в снятии иранских санкций вредит России. Нерасторопность американских политиков затронет интересы Москвы. *Независимая газета*. 2015. 15 апреля.
18. Россия и Иран: вместе против «внерегиональных сил». *BBC NEWS*. 2015. 20 января. URL: https://www.bbc.com/russian/international/2015/01/150120_russia_iran_cooper.
19. Россия поставила в Иран комплексы С-300. *Российская газета*. 2016. 13 октября.

20. Россия возобновила поставки зенитно-ракетных комплексов С-300 в Иран, возмутив США и Израиль. *Заголовки*. 2015. 15 апреля.
21. Russia says to develop military ties with Iran after sanctions lift. *Tehran Times*. 2015. February 28.
22. Гордеев В. Иран назвал главное условие покупки у России танков Т-90. *РБК*. 2016. 14 февраля. URL: <https://www.rbc.ru/politics/14/02/2016/56c098ff9a7947db89dd8c89>.
23. Россия – Иран: Трудности и перспективы партнёрства. *Eurasia Daily*. 2017. 5 ноября. URL: <https://eadaily.com/ru/news/2017/11/05/rossiya-iran-trudnosti-i-perspektivy-partnyorstva>.
24. Артемьев П.А. Позиции Ирана на мировом рынке капитала. Перспектива после снятия санкций. *Иран во втором десятилетии XXI века: вызовы и перспективы*. Москва : ИВ РАН, 2016. С. 11–23.
25. Федорова И.Е. Американско-иранские отношения после принятия Совместного всеобъемлющего плана действий по решению иранской ядерной проблемы. *Иран во втором десятилетии XXI века: вызовы и перспективы*. Москва : ИВ РАН, 2016. С. 254–264.
26. Ковяко И.И., Никулина М.В., Воловик А.О. Военно-техническое сотрудничество России и Ирана. *Актуальные вопросы современной науки : сб. науч. прац / рэкал. : Г.В. Торхава (адк. рэд.) [і інш]*. Мінск : БДПУ, 2015. С. 30–34.
27. Муртазаева Г.Р. Российско-иранское военно-техническое сотрудничество в XXI веке. *Грамота*. 2014. Ч. 2. № 2(40). С. 133–137.